

ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΟΜΜΥΔΑΣ

ΜΙΑ ΝΥΧΤΑ ΑΚΟΜΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΙΟΠΤΡΑ

ΤΙΤΛΟΣ
ΜΙΑ ΝΥΧΤΑ ΑΚΟΜΗ
Κώστας Κρομμύδας

© Κώστας Κρομμύδας, 2019

© Για την ελληνική γλώσσα σε όλο τον κόσμο: Εκδόσεις Διόπτρα, 2019

ISBN: 978-960-605-769-4

ΠΡΩΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
Μάιος 2019

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΟΥ
Μαρία Σεβαστιάδου

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ
Ελένη Οικονόμου, Εκδόσεις Διόπτρα

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ
Έρση Σωτηρίου, Εκδόσεις Διόπτρα

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή ή ανατύπωση μέρους ή του συνόλου
του βιβλίου, σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη.

Εκδόσεις Διόπτρα

ΕΔΡΑ
Αγ. Παρασκευής 40, 121 32 Περιστέρι
Τηλ.: 210 380 52 28, Fax: 210 330 04 39

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
Στοά του Βιβλίου
Πεσμαζόγλου 5, 105 64 Αθήνα
Τηλ.: 210 330 07 74

www.dioptra.gr
e-mail: sales@dioptra.gr • info@dioptra.gr

*Αφιερωμένο στη Χόλι Μπούτσερ,
επειδή η συγκλονιστική ιστορία της μου δίδαξε
πολλά, καθώς και στη νοσοκόμα Μπρόνι Γουέρ.
Η έρευνα και το έργο της με ενέπνευσαν ιδιαίτερα.*

*Δεν είναι τίποτα να πεθάνεις. Είναι τρομακτικό
να μη ζεις.*

Βικτόρ Ουγκό

Υπάρχουν ταξίδια που ξεκινούν με μια βαλίτσα στο χέρι. Άλλα, έπειτα από έναν χωρισμό. Κάποια, όταν μια δουλειά σε αναγκάζει να φύγεις χωρίς να αφήσεις τίποτα πίσω σου... Ταξίδια ξεκινούν χωρίς να το θέλουμε, είτε εξαιτίας ενός πολέμου είτε ενός παιχνιδιού που θα παίξει η μοίρα και θα μας οδηγήσει σε άγνωστους τόπους και συναισθήματα. Υπάρχουν ορισμένα που έμειναν χαραγμένα στην ψυχή μας επειδή μας πόνεσαν, επειδή μας ανάγκασαν να πληγώσουμε κι εμείς ανθρώπους που πιθανόν να αγαπούσαμε. Κάνοντας όνειρα, καμιά φορά ταξιδεύουμε, κι αυτά τα όνειρα, όσο δεν εκπληρώνονται, μεταμορφώνονται σε μικρούς εφιάλτες, που στοιχειώνουν κάθε σκέψη. Οι αναμνήσεις, από την άλλη, μας κάνουν να αναπολούμε γεμάτοι νοσταλγία αλλοτινά ταξίδια, που πέρασαν, όμως, και δεν θα έρθουν ξανά. Τα ταξίδια της σκέψης είναι αναίμακτα, καθώς ζουν και πεθαίνουν μέσα στον νου. Αλλά υπάρχουν κι εκείνα που τα διαφεντεύει ένας παράφορος έρωτας, που μας κάνουν να ξεχνάμε πώς είναι να ζούμε αλλά και να νιώθουμε τον πόνο όταν αυτός είναι χωρίς ανταπόκριση...

Πολύ αργά θα καταλάβεις ότι τα καλύτερα ταξίδια είναι αυτά που δεν έκανες ποτέ. Που δεν τα τόλμησες, που δεν τα γεύτηκες.

Το δικό μου ξεκίνησε τη μέρα που μου ανακοίνωσαν ότι μου είχαν απομείνει μερικοί μήνες ζωής. Και ήταν το πιο όμορφο που έχω κάνει...

ΑΡΙΔΑΙΑ

ΟΣΗ ΔΙΑΙΤΑ ΚΙ ΑΝ έκανα, ήταν εξαιρετικά δύσκολο να καταφέρω να χωρέσω στο νυφικό χωρίς να κρατήσω την αναπνοή μου. Με τα οστά του θώρακα να κοντεύουν να φτάσουν στον λαιμό, πάσχιζα με κάθε τρόπο, ψηλώνοντας λίγα εκατοστά από την προσπάθεια. Με τη μόνη διαφορά πως κάποια στιγμή έπρεπε να εισπνεύσω τον αέρα που χρειαζόμουν για να μη λιποθυμήσω. Ένωσα μεμιάς το ύφασμα να πιέζει το σώμα μου επικίνδυνα. Ο Στράτος πίσω μου, αγκομαχώντας, επιτέλους κατάφερε να κουμπώσει και το τελευταίο κουμπί στην πλάτη, και μια αίσθηση χαλάρωσης πλημμύρισε το κορμί μου έτσι όπως ρουφούσα λαίμαργα τον φρέσκο αέρα.

Βιαστικά, ο καλός φίλος και κουμπάρος μου απομακρύνθηκε και στάθηκε απέναντί μου μαζί με τις υπόλοιπες κοπέλες που ήταν εκεί, βγάζοντας επιφωνήματα θαυμασμού. Από το μέσα δωμάτιο, ο ρυθμός του *I Will Survive*, που ξαφνικά κάποιος το δυνάμωσε, μας παρέσυρε, κι όλοι μαζί αρχίσαμε να χορεύουμε, προσέχοντας, όμως, να μην τσαλακωθούν τα φορέματά μας. Ουρλιάζοντας το ρεφρέν του τραγουδιού, συνεχίσαμε για λίγο σαν να βρισκόμαστε σε κάποιο εφηβικό πάρτι. Η τραγουδίστρια της παρέας, η

Μαρία, με τη δυνατή φωνή της, έδινε την αίσθηση μιας μεγάλης αρτίστας. Κρατώντας ένα πινέλο μακιγιάζ σαν μικρόφωνο, απογειώνει το κέφι με τις χορευτικές φιγούρες της. Ζήλευα την άνεσή της και τον τρόπο με τον οποίο χόρευε, μιας κι εγώ ντρεπόμουν πολύ και σπάνια άφηνα τον εαυτό μου να εκφραστεί.

Συνεχίσαμε για λίγο ακόμα έως το φινάλε του τραγουδιού, όπου και σταματήσαμε χειροκροτώντας. Η Μαρία, με ύφος πραγματικής σταρ, πλησίασε και, κρατώντας μου τα χέρια, έφερε το μάγουλό της κοντά στο δικό μου και μου έδωσε ένα πεταχτό φιλί για να μη χαλάσει το μακιγιάζ, που με τόσο κόπο είχε δουλευτεί. Σε λίγη ώρα θα αναχωρούσαμε για την εκκλησία, και δεν υπήρχε περιθώριο για άλλες καθυστερήσεις. Το μόνο που με αποσυντόνιζε κατά διαστήματα ήταν αυτές οι σουβλιές στους κροτάφους. Τις ένιωθα να έρχονται και να φεύγουν σαν μέλισσες που μπαινοβγαίνουν στην κυψέλη. Είχα μεγάλη αγωνία να κυλήσουν όλα ομαλά. Αν μπορούσα, με κάποιον μαγικό τρόπο, να μεταφερθώ είκοσι τέσσερις ώρες μετά, νομίζω πως θα το έκανα, κι ας έχανα όλες αυτές τις ιδιαίτερες στιγμές που ζει μια νύφη στον γάμο της.

«Σέλφιε!» ούρλιαξε ο Στράτος και ήρθε μπροστά μου, προσπαθώντας να μας χωρέσει όλους στο κάδρο. Ήταν ο μόνος άντρας ανάμεσα στην ξεχωριστή αυτή παρέα. Μπορεί να μη συνηθιζόταν, αλλά, έτσι κι αλλιώς, ο φίλος μου δεν ήταν μια συνηθισμένη περίπτωση ανθρώπου.

«Βρε, δεν πρέπει να δείξουμε τη νύφη στον κόσμο πριν από τον γάμο. Είναι γρουσουζιά...» είτε η Μαρία μέσα από τα δόντια της, προσπαθώντας να κρατήσει το χαμόγελό της.

Παρεμπιπτόντως, πάντα γελούσα με αυτή την αστεία πόζα που παίρνουν οι περισσότεροι σουφρώνοντας τα χείλη για να βγουν φωτογραφία.

«Αυτά είναι γιαγιαδίστικες βλακειές!» τη διέκοψε ο Στράτος και, παίρνοντας τη συγκατάθεσή μου, ξεκίνησε τη διαδικασία ώστε να την ανεβάσει στο Διαδίκτυο. «Θα γίνει χαμός με τη φωτογραφία!» αναφώνησε με ενθουσιασμό, ενώ εγώ έπινα μια τελευταία γουλιά από το ποτήρι της σαμπάνιας.

«Είναι ώρα, κορίτσια... και αγόρι», είπα μόλις είδα το θυμωμένο βλέμμα του καλού μου φίλου και ύστερα πρόσθεσα: «Δεν θ' αρέσει στον Χρήστο να περιμένει...».

«Να μάθει τότε, επειδή θα σε περιμένει πολύ στη ζωή του...» μουρμούρισε ο Στράτος κι έκανε να ξεκινήσει έναν δεύτερο χορευτικό κύκλο, αλλά η είσοδος της μητέρας μου τον ανάγκασε να σταματήσει απότομα, λες και τον τσάκωσε να κάνει κάποια αταξία.

«Ελάτε, σταματήστε. Θα αργήσουμε!» είπε εκείνη γελώντας, επηρεασμένη από το διάχυτα εύθυμο κλίμα.

Δεν είχε άδικο. Είχαμε καθυστερήσει ήδη, κι αν βρίσκαμε έστω και λίγη κίνηση, δεν ξέρω αν ο Χρήστος θα με περίμενε στα σκαλοπάτια της εκκλησίας. Άλλη φοβία κι αυτή... Είχα δει έναν εφιάλτη το προηγούμενο βράδυ: έφτασα στην εκκλησία, και δεν ήταν κανένας εκεί.

Με τον Χρήστο είχαμε συμφωνήσει να αποφύγουμε τις εθιμοτυπίες που ακολουθούσαν αρκετοί γάμοι. Ούτε σημμένες πόζες στην εκκλησία ούτε τούρτες, σαμπάνιες και τα παρόμοια αργότερα στο τραπέζι. Γενικά, τα είχαμε βρει, και δεν είχε δημιουργηθεί το παραμικρό πρόβλημα στη διάρκεια των προετοιμασιών του γάμου. Παρόλο που εγώ προτιμούσα κάτι πολύ απλό και η τελετή να γίνει με την παρουσία μόνο δικών μας αγαπημένων προσώπων, υπέκυψα στις παραινέσεις όλων και μαζευτήκαμε αρκετοί. Στην πραγματικότητα, ο μέλλον σύζυγός μου δεν ασχολήθηκε και πολύ με όλα τα διαδικαστικά.

Δείχνοντας στους άλλους πως ήρθε η ώρα, πήγα κοντά στη μητέρα μου και, παίρνοντας το χέρι της στο δικό μου, το φίλησα, λέγοντας καθησυχαστικά: «Φεύγουμε, μανούλα μου... Έτοιμος ο μπαμπάς με το αμάξι;».

«Εδώ και μισή ώρα! Αν συνεχίσει να το γυαλίζει, θα γδάρει το χρώμα. Τον έχει τρελάνει η γύρη από τα δέντρα...» απάντησε, πνίγοντας το γέλιο της.

«Η Μάγδα πήγε στην εκκλησία;» ρώτησα, μιας και η αδελφή μου ήταν στον μήνα της και τη δυσκόλευε οποιαδήποτε μετακίνηση. Ήλπιζα μόνο να μην την πιάσουν οι πόνοι στην τελετή και τρέχουμε.

«Όλα έχουν τακτοποιηθεί», είπε η μητέρα μου με ηρεμία, δείχνοντάς μου με ένα νεύμα πως έπρεπε να ξεκινήσουμε.

Με συνοπτικές διαδικασίες, η μακιγέζ διόρθωσε τις απειροελάχιστες ατέλειες, κι όλοι μαζί κατεβήκαμε τα λιγοστά σκαλοπάτια που οδηγούσαν στην αυλή της μονοκατοικίας μας. Δεν χάλασα το χατίρι των γονιών μου και, με τη σύμφωνη γνώμη του Χρήστου, αποφασίσαμε να κάνουμε τον γάμο μας στο μέρος όπου γεννήθηκα, στην Αριδαία. Αν και ήθελα η τελετή να γίνει σε κάποια παραλία ενός όμορφου νησιού, συμβιβάστηκα με αυτή τη λύση, καθώς κατάλαβα πως κανένας δεν ήθελε να ταλαιπωρηθεί.

Τον λάτρευα αυτόν τον τόπο. Έζησα εδώ ώσπου τέλειωσα το λύκειο, και μονάχα όμορφες στιγμές στροβιλίζονταν στον νου μου. Μπορεί να ζούσα στη Θεσσαλονίκη πολλά χρόνια, αλλά ένα κομμάτι της καρδιάς μου χτυπούσε ακόμη ανάμεσα στα ανθισμένα δέντρα του κάμπου μας. Ήταν το καταφύγιό μου, και ο Χρήστος, ευτυχώς, έδειχνε να αγαπάει το μέρος όσο κι εγώ.

Την ώρα που κατέβαινα αργά τα σκαλιά, αναπόλησα τους γάμους όπου πήγαινα μικρή. Ονειρευόμουν κάποτε να

γίνω κι εγώ νύφη στο πλευρό του πρίγκιπά μου. Μπορεί, τελικά, ο Χρήστος να μην είχε βασιλική καταγωγή, αλλά κατάφερε να γίνει αυτός που με κέρδισε. Ύστερα από πολλές περιπέτειες στις σχέσεις μου, πίστεψα πως βρήκα επιτέλους τον άνθρωπο μαζί με τον οποίο ήθελα να μεγαλώσω. Άλλωστε, για μένα, αυτή είναι η ουσία ώστε να παντρευτείς κάποιον: να καταλάβεις πως ο άνθρωπος που έχεις δίπλα σου θα είναι εκεί για πάντα, και στα όμορφα και στα δύσκολα. Παρατηρώντας γύρω μου, ένιωθα πολύ τυχερή, μιας και οι περισσότεροι δυσκολεύονταν να συνυπάρξουν με κάποιον, διαλέγοντας τον δρόμο της μοναξιάς ή των εικονικών σχέσεων που πρόσφεραν πια τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Ο Στράτος μού περιέγραφε λεπτομερώς πόσο έντονα βίωνα τη σχέση που είχε αναπτύξει, έχοντας επαφή μόνο μέσω της κάμερας του κινητού του. Όταν τον ρωτούσα πώς ικανοποιεί τις άλλες αισθήσεις του πέρα από κείνη της ακοής και της όρασης, μου απαντούσε πως αυτού του είδους οι σχέσεις είναι οι καλύτερες, επειδή δεν κουράζουν και τις έχεις όποτε θέλεις εσύ, χωρίς άλλες δεσμεύσεις. Αυτό το παιδί ήταν ιδιαίτερο σε όλα του, αλλά το λάτρευα.

Οι ήχοι από τα χάλκινα διέκοψαν τη σύντομη αναπόλησή μου. Οι μακεδονίτικοι σκοποί της περιοχής με ξεσήκωναν πάντα. Όταν ο πατέρας μου με ρώτησε πώς ήθελα να γίνει ο γάμος μου, του είπα: «Όπως ο δικός σας και των παππούδων μου».

Με τους πάντες να με κοιτάζουν έντονα, θα μπορούσα ακόμα και να κλάψω, αλλά αυτό θα σήμαινε κι άλλη καθυστέρηση για διορθωτικές πινελιές στο μακιγιάζ, οπότε, σφίγγοντας τα δόντια, έφτασα στην αυλή, όπου όλος ο κόσμος με κύκλωσε ακολουθώντας χορευτικά τη γιορτινή μελωδία που κρατούσε η ορχήστρα.

Με τον ρυθμό να διαπερνά τη σπονδυλική μου στήλη, έκανα μερικά βήματα, κι όλοι γύρω μου με εγκλώβισαν, με τα χέρια τους, στη μέση, με πρώτους και καλύτερους τους γονείς μου. Η Μαρία με τον Στράτο άρπαξαν το νυφικό για να μη σέρνεται στο γρασίδι, ακολουθώντας μαζί μας το τελετουργικό χορευτικό τέμπο. Κοιτάζοντάς τους όλους, κατάλαβα πως με δυσκολία συγκρατούσαν τα δάκρυά τους, οπότε, χαμογελώντας, σήκωσα τα χέρια ψηλά και απλώς άφησα τη μουσική να με παρασύρει.

Κλείνοντας τα μάτια, αισθανόμουν κάθε σημείο του κορμιού μου να κατακλύζεται από την αίσθηση της χαράς που η όλη ατμόσφαιρα είχε δημιουργήσει. Επιτέλους, έστω και για λίγο ένιωθα το μυαλό μου να αδειάζει από τις σκέψεις και τις έγνοιες της οργάνωσης του γάμου. Έτσι θα ήθελα να νιώθω πάντα. Ελεύθερη. Αυτή η μεθυστική αίσθηση ήταν σπάνια για μένα, καθώς τη γενικότερη συμπεριφορά μου, ειδικά τα τελευταία χρόνια, ρύθμιζαν τα «πρέπει» και τα «δεν γίνεται αλλιώς» μιας ζωής σχεδόν προκαθορισμένης.

Εκείνη τη στιγμή, κάτι άστραψε σαν κεραυνός μέσα στο κεφάλι μου, αναγκάζοντάς με να σταματήσω απότομα από τον πόνο και να φέρω τα χέρια μου στο μέτωπο. Όσο άξαφνα ήρθε, όμως, τόσο γρήγορα έφυγε.

«Τι έπαθες, Ισμήνη μου;» ρώτησε η μητέρα μου, που κατάλαβε αμέσως ότι κάτι συνέβη.

Κούνησα το κεφάλι πέρα δώθε και, σφίγγοντας τα χέρια της, απάντησα: «Τίποτα, μαμά... Ένας μικρός πονοκέφαλος είναι μόνο. Δεν έπρεπε να πιούμε τόση σαμπάνια...»

«Κορίτσι μου, δεν φταίει αυτό... Εγώ λέω πως είναι από την αγωνία που έχεις να πάνε όλα καλά. Μην το σκέφτεσαι πια. Ζήσε τη στιγμή, επειδή θα περάσει χωρίς να το καταλάβεις. Να έχεις να θυμάσαι όμορφα πράγματα από αυτή τη

μέρα», αποκρίθηκε και με τράβηξε μαλακά, αφού βεβαιώθηκε πως είμαι καλά.

Δεν ήθελα να καταλάβει κανένας το παραμικρό, οπότε προχώρησα αργά στον μικρό διάδρομο που άνοιξαν οι καλεσμένοι, κι όλοι μαζί κατευθυνθήκαμε προς το στολισμένο αυτοκίνητο. Όσα κι αν είχα καταφέρει στη ζωή μου, δεν μπορούσα να ελέγξω την εμμονή μου με την τελειότητα. Ήθελα όλα να γίνονται σωστά, με τη μόνη διαφορά πως η λέξη «σωστό» δεν ερμηνευόταν απ' όλους με τον ίδιο τρόπο. Ήμουν δέσμια των στερεοτύπων και νοιαζόμουν ελάχιστα για τα δικά μου θέλω. Ήλπιζα, όμως, το σημερινό νέο ξεκίνημά μου να είναι η αφετηρία για πολλά από αυτά που ήθελα να αλλάξω.

Ούτε που κατάλαβα πώς βρέθηκα στο αυτοκίνητο, με τον πατέρα μου να οδηγεί και τη μητέρα μου δίπλα να μου κρατάει σφιχτά το χέρι. Ακουμπώντας απαλά τον ώμο του άντρα που λάτρευα όσο κανέναν άλλο, του ζήτησα να χαμηλώσει τη μουσική. Ο πατέρας μου ήταν εκείνος που με καταλάβαινε περισσότερο απ' όλους. Αντιλαμβανόταν τα συναισθήματά μου ακόμα και από τις πρώτες λέξεις ενός τηλεφωνήματος. Μπορεί εδώ και μερικά χρόνια να είχαμε χαθεί, αλλά ποτέ δεν σταμάτησε να είναι το μικρό καταφύγιό μου στα δύσκολα, ενώ δεν ήταν λίγες οι φορές που τον συμβουλευόμουν ακόμα και για θέματα της καθημερινότητάς μου.

Μόλις όλα ησύχασαν, έγεια το σώμα μου πίσω και, από το ανοιχτό παράθυρο, κοιτούσα έξω τη φύση που τόσο αγαπούσα. Οι μυρωδιές της άνοιξης διέγειραν πάντα όλες μου τις αισθήσεις. Ελάχιστα άνθη είχαν απομείνει πάνω στις κερασιές, και αρκούσε ένα απαλό αεράκι για να τα παρασύρει μακριά. Όπως και τώρα, που, αν δεν ήξερες τι συμβαίνει, θα

μπορούσες να υποθέσεις ότι χιονίζει με τον ήλιο να λάμπει ψηλά στον ουρανό. Ένα χαμόγελο σχηματίστηκε στα χείλη μου στην ανάμνηση της προσμονής που είχα από παιδί να ανέβω νωρίς στα δέντρα και να απολαύσω τους ακόμη άγουρους καρπούς τους. Την πρώτη θέση κατείχαν, βέβαια, τα κεράσια, και ακολουθούσαν τα ροδάκινα. Πάντα θυμώμουν τα λόγια της γιαγιάς μου, που δεν ζούσε πια: *Όποιος σκορπάει τον καιρό, δεν τον ξαναμαζεύει*. Η φράση αυτή, φυσικά, είχε αλληγορική σημασία, και η γιαγιά μου εννοούσε πως, αν μπορείς να κάνεις κάτι σήμερα, μην το αφήνεις για αύριο. Απλώς το έλεγε με τον δικό της μοναδικό τρόπο, όπως μονάχα οι άνθρωποι που μεγάλωσαν κοντά στη φύση μπορούν να κάνουν.

Τι κι αν όλοι, εκείνα τα χρόνια, μου φώναζαν ότι τα φρούτα δεν είχαν ωριμάσει αρκετά και ήταν ραντισμένα, εγώ, στην πρώτη κόκκινη απόχρωση που εμφανιζόταν στη σάρκα τους, τα έκοβα, προσπαθώντας πριν απ' όλους να γευτώ τη δροσερή νοστιμιά τους. Όλα μου τα ρούχα είχαν έναν λεκέ από τα ζουμιά των κερασιών σαν σφραγίδα, που δήλωνε πως είναι δικά μου. Αυτό και τα παγωτά που έλιωναν πάνω μου ήταν η κύρια αιτία για ομηρικούς καβγάδες με τη μητέρα μου, που πάντα κατέληγαν σε τρελές αγκαλιές. Ήταν οι πιο ανέμελες αναμνήσεις που είχα καταγεγραμμένες στο μυαλό μου. Τώρα, τι συνέβη κι αυτές οι στιγμές σπάνιζαν όλο και πιο πολύ ήταν κάτι που είχα υποσχεθεί να το δουλέψω μέσα μου. Οι καταγιστικοί ρυθμοί με τους οποίους δούλευα τα τελευταία χρόνια με είχαν εξουθενώσει, κι αυτό ήταν κάτι που ήθελα σύντομα να αλλάξει. Δεν είναι και μικρό πράγμα να έχεις δικό σου δικηγορικό γραφείο από τα είκοσι τέσσερα. Χωρίς να το καταλάβω, μέσα σε μερικά χρόνια, στην ουσία έγινα δέσμια της δουλειάς, η οποία,

παρόλο που πήγαινε απίστευτα καλά, δεν μου πρόσφερε την απλή χαρά της ξεγνοιασιάς. Όσο περισσότερες υποθέσεις έκλεινα, τόσο αυξάνονταν οι υποχρεώσεις, με αποτέλεσμα ο ερχομός του Χρήστου στη ζωή μου να λειτουργήσει σαν το θαύμα που περίμενα χρόνια. Μόνο εκείνος είχε καταφέρει να με αποσπάσει, έστω και με δυσκολία, από τις ατέλειωτες ώρες εργασίας στο γραφείο και τα επαγγελματικά ταξίδια. Και ανυπομονούσα τόσο να πάμε για δέκα μέρες στις λίμνες της βόρειας Ιταλίας που πάντα ήθελα να επισκεφθώ. Αν και προσπάθησα να του εκμαιεύσω κάποιες πληροφορίες, δεν μου είπε τίποτα σχετικό, παρά μόνο πως όλα ήταν κανονισμένα. Γνωρίζοντάς τον, όμως, αρκετά, ήξερα πως δεν ασχολήθηκε με τις λεπτομέρειες, οπότε θα έπρεπε να το κάνω εγώ, έτσι ώστε να απολαύσουμε πιο πολύ αυτό το ταξίδι. Το μόνο μου παράπονο ήταν πως απέφυγε να πάμε στη Ρώμη, όπου εγώ ήθελα πολύ να δω από κοντά, πέρα από την πόλη, και τα στούντιο της Τσινετσιτά. Από πολύ μικρή είχα δει την ταινία *Ρωμαίος και Ιουλιέτα* του Τζεφφρέλι και είχα εντυπωσιαστεί από τα υπέροχα σκηνικά, θεωρώντας πως υπάρχουν κάπου στ' αλήθεια αυτές οι πόλεις. Όταν, μάλιστα, ο πατέρας μου μου εξήγησε πως υπάρχει ένα μεγάλο στούντιο όπου γυρίστηκε αυτή η ταινία, το έβαλα σκοπό να επισκεφθώ, κάποια στιγμή, το μέρος που τόσο με είχε σημαδέψει ως έφηβη.

Λίγο πριν φτάσουμε, ζήτησα ήρεμα από τον πατέρα μου να μην κάνει εκείνες τις παραδοσιακές βόλτες γύρω από την εκκλησία. Με ενοχλούσε κάθε φορά που το έβλεπα σε άλλους γάμους, και, άλλωστε, είχαμε αργήσει ήδη. Δέχτηκα μόνο να αφήσουμε τους άλλους να μας προσπεράσουν, ώστε να τους δώσουμε χρόνο να φτάσουν πρώτοι και να μας περιμένουν.

«Είσαι έτοιμη;» με ρώτησε η μητέρα μου χαμογελώντας.

Εγώ της έσφιξα το χέρι, δίνοντάς της να καταλάβει πως η ώρα είχε έρθει.

«Ξέρεις ότι τα παλιά χρόνια οι μανάδες έλεγαν μοιρολόγια στις κόρες τους τη μέρα του γάμου τους;»

Προς στιγμήν σάσπισα, μιας και το μυαλό μου ήταν αλλού και δεν κατάλαβα γιατί να κάνουν κάτι τέτοιο, αλλά η μητέρα μου δεν με άφησε με την απορία.

«Τους έλεγαν τραγούδια που μιλούσαν για τον αποχωρισμό. Όταν οι κόρες παντρεύονταν, στην ουσία έφευγαν από το σπίτι για πρώτη φορά και συνήθως έκαναν πολύ καιρό να ξαναγυρίσουν στο πατρικό τους. Κάποιες δεν επέστρεψαν ποτέ... Η μάνα, λοιπόν, μοιρολογούσε γι' αυτόν τον χωρισμό. Ήξερε πως το κορίτσι της θα είχε πια το δικό της σπίτι και σύντομα θα γινόταν κι εκείνη μάνα...»

Η αλήθεια είναι ότι το γνώριζα αυτό το παλιό έθιμο, αλλά ποτέ δεν είχα ακούσει να συμβαίνει.

Στη συνέχεια, η μητέρα μου άνοιξε την τσάντα της και, βγάζοντας ένα κιτρινωμένο χαρτί, είπε: «Αλλά υπήρχαν και τα μοιρολόγια που έλεγαν οι κόρες στις μανάδες τους. Ένα τέτοιο είπα στη γιαγιά σου προτού παντρευτώ με τον πατέρα σου... Το είχε πει κι εκείνη στη δική της μάνα πριν από πολλά πολλά χρόνια, όταν έφευγε από το σπίτι της. Το έχω γραμμένο εδώ για να μην το ξεχάσω και της υποσχέθηκα πως θα σ' το δώσω τη μέρα του γάμου σου. Δεν ήμουν σίγουρη αν έπρεπε να σ' το αναφέρω, μιας και οι καιροί άλλαξαν. Νομίζω, όμως, ότι πρέπει να κρατήσω την υπόσχεσή μου...».

Στα τελευταία της λόγια βούρκωσε, κι εγώ, χαμογελώντας, της έδωσα να καταλάβει πως ήθελα πολύ να το δω. Εκείνη άνοιξε με ευλάβεια το χαρτί και το έτεινε προς το μέρος μου. Ο πατέρας μου παρακολουθούσε όλη την ώρα

από τον καθρέφτη σιωπηλός, αλλά η συγκίνηση είχε κυριέψει και τον ίδιο. Έφερα το χαρτί κοντά και, με φωνή που έτρεμε, άρχισα να διαβάζω.

*«Σήκω, μάνα μου, για δεξ τον ήλιο,
αν είναι νωρίς, να κάτσω ακόμα,
αν είναι αργά, για να πααίνω.*

*Θα με θυμηθείς, καλή μου μάνα,
θα με θυμηθείς το καλοκαίρι,
θα με θυμηθείς το καλοκαίρι,
για κρύο νερό από τη βρύση,
θα με θυμηθείς και το χειμώνα,
για ζεστό ψωμί από το φούρνο».**

Με το που διάβασα τις τελευταίες λέξεις, το αυτοκίνητο σταμάτησε, σημάδι ότι φτάσαμε. Ήθελα τόσο πολύ να σφιξω τη μητέρα μου στην αγκαλιά μου, αλλά, με όσα δραματίζονταν γύρω μου, δεν μπορούσα. Δίπλωσα το χαρτί ευλαβικά και της το έδωσα να το φυλάξει.

Όταν ο πατέρας μου άνοιξε την πόρτα, ένιωσα σαν να ετοιμαζόμουν να βγω σ' έναν καινούριο κόσμο, που γεννιόταν μόλις από την αρχή. Τα λόγια από το μοιρολόι, παράδοξως, με γέμισαν χαρά. Ίσως επειδή γνώριζα πως εγώ θα έβλεπα όποτε ήθελα τους γονείς μου, σε αντίθεση με τις γυναίκες τα παλιά χρόνια, που πολλές φορές δεν είχαν αυτή την επιλογή.

Ο Χρήστος, στο πλατύσκαλο της εκκλησίας, με κοιτούσε ανυπόμονα γεμάτος θαυμασμό, και δίπλα του έστεκαν οι

* Παλιό λαϊκό μοιρολόι. (Σ.τ.Σ.)

γονείς του εμφανώς συγκινημένοι. Η αδελφή μου, η Μάγδα, σηκώθηκε από την καρέκλα της, με την κοιλιά της να μοιάζει με βέλος που έδειχνε προς το μέρος μου. Τουλάχιστον υπήρχε κάποιος με μεγαλύτερη κοιλιά από τη δική μου...

Ένας φωτογράφος ήρθε απέναντί μας και μας ανάγκασε να κοντοσταθούμε για λίγο ποζάροντας. Αισθανόμουν πολύ αμήχανα κάθε φορά που έπρεπε να στηθώ απέναντι από έναν φωτογραφικό φακό. Το φλας που άστραψε με τύφλωσε στιγμιαία. Αμέσως ένιωσα ένα παράξενο βουητό στα αφτιά μου, το οποίο, όσο ανέβαινα τα σκαλιά αγκαζέ με τον πατέρα μου, δυνάμωνε. Ήθελα να σταματήσω και να ζητήσω βοήθεια, αλλά δεν το έκανα, πιστεύοντας ότι θα περάσει. Όλα γύρω μου εκτυλίσσονταν σχεδόν σαν σε ταινία βωβού κινηματογράφου.

Όταν στάθηκα απέναντι στον Χρήστο, ήμουν έτοιμη να του πω ότι κάτι δεν πάει καλά, αλλά, σαν μεγάλφωνο που κάποιος το έκλεισε, το βουητό εξαφανίστηκε, κι όλοι οι γνώριμοι ήχοι επανήλθαν. Τα πρώτα λόγια που άκουσα ανακουφισμένη έπειτα από αυτά τα λίγα δευτερόλεπτα ταραχής ήταν τα δικά του.

«Είσαι πανέμορφη...» μου ψιθύρισε δίνοντάς μου την ανθοδέσμη μαζί με ένα πεταχτό φιλή.

Μα τι ήταν αυτό το βουητό που ένιωσα πριν από λίγο; Χαμογελούσα αμήχανα και προσπαθούσα να καταλάβω τι μου συνέβαινε. Χαμένη στις σκέψεις μου και χωρίς να έχω χρόνο να δώσω περαιτέρω εξηγήσεις, ακολούθησα τον Χρήστο στο εσωτερικό της εκκλησίας, ενώ ο κόσμος μάς χειροκροτούσε. Κρατούσα το χέρι του τόσο σφιχτά, που, κάποια στιγμή, με κοίταξε με απορία.

Κάτι δεν πήγαινε καλά. Σε διαφορετική περίπτωση, θα του μιλούσα, αλλά οι συνθήκες με ανάγκασαν να πιάσω τον

εαυτό μου και να συνεχίσω. Αναζητούσα νοερά διάφορες εξηγήσεις για το γεγονός ώσπου να φτάσουμε απέναντι από τον πατέρα Νικόλαο, που τόσο αγαπούσα. Σαν ανθισμένα λουλούδια κερασιάς, τα κάτασπρα μαλλιά του φανέρωναν το προχωρημένο της ηλικίας του. Μόνο τότε ένιωσα να γαληνεύω για λίγο, να υποχωρούν όλες μου οι ανησυχίες. Κοίταξα τους γονείς μου στο πλάι, νιώθοντας πίσω μου τον Στράτο και τη Μαρία να στρώνουν το νυφικό και τα μαλλιά μου.

Η αδελφή μου πήρε τη θέση της σε μια καρέκλα που της είχαν βάλει δίπλα από τους ψάλτες. Συγκινημένη κι εκείνη, σκούπιζε διακριτικά τη μύτη της και τα δάκρυα που έτρεχαν. Της έκλεισα το μάτι, και η Μάγδα, χαϊδεύοντας την κοιλιά της, με έδειξε με το δάχτυλο, υπονοώντας πως ερχόταν η σειρά μου. Δεν ήταν στα άμεσα σχέδιά μας να κάνουμε παιδί. Ούτε κι αν θα κάναμε ποτέ ήξερα. Εγώ ήθελα, αλλά ο Χρήστος έλεγε: *Θα δούμε...*

Μόλις πήραν όλοι θέση γύρω μας, ο ιερέας άρχισε την τελετή. Σαν επαναλαμβανόμενος εφιάλτης, το βουητό στα αφτιά μου άρχισε αργά αργά να εισβάλλει στο κεφάλι μου, ώσπου έγινε αρκετά έντονο, κάνοντας πολύ δύσκολη την όποια προσπάθειά μου να κατανοήσω αυτά που άκουγα. Ήταν σαν να βρισκόμουν στον βυθό της θάλασσας και το μόνο που αισθανόμουν να λειτουργεί ήταν η αναπνοή μου. Η καρδιά μου πήγαινε να σπάσει βλέποντας τον πατέρα Νικόλαο να ανοιγοκλείνει το στόμα του χωρίς να καταλαβαίνω τι έλεγε. Πιο πολύ διάβαζα τα χείλη του όταν έλεγε «Αρραβωνίζεται ο δούλος του Θεού...» και προσπαθούσα, παρά την ενόχληση, να χαμογελάω.

Η Μαρία μάζ αλάξε τα στέφανα, και κάθε φορά που ακουμπούσε το κεφάλι μου, ένιωθα να διαπερνά το κορμί μου ένα παράξενο μούδιασμα. Μόλις άστραφταν τα φλας,

μικροί κεραυνοί πόνου έσκιζαν το κεφάλι μου στα δύο. Αθόρυβα, προσπαθώντας να κρύψω τον τρόμο μου, στράφηκα προς τον πατέρα μου, που, λες και διαισθάνθηκε πως κάτι συνέβαινε, έσκυψε διακριτικά προς το μέρος μου.

«Δεν είμαι καλά, μπαμπά. Κάτι τρέχει με τα αφτιά μου...» του είπα, δίχως να μπορέσω να καταλάβω αν πραγματικά με άκουσε.

Εκείνος κάτι ψιθύρισε, αλλά ήταν αδύνατο να κατανοήσω τι έλεγε χωρίς να μπορώ να δω τα χείλη του. Το μόνο που ένιωσα ήταν ο αέρας που βγήκε από το στόμα του και μου χάιδεψε τον λαιμό.

Την ίδια στιγμή, ο Χρήστος μου έσφιξε το χέρι, θέλοντας να καταλάβει τι γινόταν. Με τη βοή να κυριαρχεί, του χαμογέλασα αμήχανα, προσποιούμενη πως όλα είναι εντάξει. Πώς ήταν δυνατόν να συμβαίνει κάτι τέτοιο;

Τα δευτερόλεπτα περνούσαν βασανιστικά αργά. Τρομοκρατημένη, κοιτούσα τον ιερέα, προσπαθώντας να ακούσω έστω ένα ψήγμα από τα λόγια που έφελνε, αλλά με δυσκολία ξεχώριζα κάποιες λέξεις. Με όση λογική μου επέτρεψε να επιστρατεύσω η στιγμή, πέστηκα να αποφασίσω τι θα έκανα. Δεν είχα καμία άλλη ενόχληση πέρα από την εφιαλτική βοή. Οι πόνοι στο κεφάλι εξαφανίστηκαν, αλλά δεν τολμούσα να σταματήσω το μυστήριο. Αυτό που ένιωθα δεν θύμιζε ούτε στο ελάχιστο τις δύσκολες στιγμές στην αίθουσα του δικαστηρίου, όταν έπρεπε να πάρω γρήγορες αποφάσεις. Ο Χρήστος, δίπλα μου, με κοιτούσε, αγνοώντας πλήρως την κατάστασή μου. Πώς ήταν δυνατόν να μην καταλαβαίνει ότι κάτι δεν πάει καλά;

Στράφηκα από την άλλη και είδα τον πατέρα μου να μου γνέφει, σαν να ήθελε να μου δώσει θάρρος. Άκουσε, άραγε, τι του είπα; Όσο το βουητό επέμενε, είχα μόνο δύο επιλογές:

είτε να διακόψω την τελετή ή να κάνω υπομονή, και μόλις ολοκληρωνόταν, θα έλεγα στον Χρήστο να ζητήσουμε βοήθεια. Κοίταξα φευγαλέα πίσω μου τον Στράτο και τη Μαρία, αλλά ήταν αδύνατο να τους εξηγήσω τι μου συνέβαινε χωρίς να μιλήσω φωναχτά. Γύρισα μπροστά, και το βλέμμα μου σταμάτησε πίσω από τον πατέρα Νικόλαο, στην Αγία Τράπεζα, που φαινόταν στο βάθος. Ένα κερί τρεμόπαιζε, θαρρείς και προσπαθούσε να επικοινωνήσει μαζί μου.

Μπορεί να βίωνα τον τρομακτικότερο εφιάλτη που είχα ζήσει ποτέ, αλλά η σκέψη μου τώρα ήταν καθαρή σαν γάργαρο νερό. Θα έκανα υπομονή, με την ελπίδα πως όλα θα έφτιαχναν, και μετά θα αναζητούσα την αιτία αυτών των συμπτωμάτων.

Το μυστήριο προχωρούσε κανονικά, και ούτε που κατάλαβα για πότε φτάσαμε στο σημείο όπου έπρεπε να χορέψουμε τον χορό του Ησαΐα. Είχαν μεσολαβήσει όλες εκείνες οι αμήχανες στιγμές όπου προσπαθούσα να κρύψω την ταραχή μου. Σαν αναλαμπές μέσα στο βουητό, άκουγα κάτι φωνές και γέλια όταν ο πατήρ Νικόλαος ύψωνε τη φωνή φέλνοντας. Δοκίμασα να κάνω το πρώτο βήμα, αλλά μάταια. Τα πόδια μου ήταν λες και τα είχε καρφώσει κάποιος στο πάτωμα της εκκλησίας.

Ο Χρήστος, που προφανώς δεν είχε καταλάβει ακόμα τίποτα, με έσπρωξε απαλά και μόνο τότε κατάφερα να μετακινηθώ. Με το που έκανα το πρώτο βήμα, αισθάνθηκα πάλι εκείνο τον γνώριμο πόνο μέσα στο κεφάλι μου να δυναμώνει, σαν μαχαίρι που χωνόταν όλο και πιο βαθιά.

Δεν προλάβαμε καν να κάνουμε μισή στροφή, κι ένιωσα τη μύτη μου υγρή. Σταμάτησα απότομα, συνειδητοποιώντας πως ήμουν έτοιμη να καταρρεύσω. Ελευθέρωσα τα χέρια μου και τα έφερα στο κεφάλι, σε μια προσπάθεια να

απαλύνω το βουβό βασανιστήριο που ζούσα. Η κραυγή πόνου που έβγαλα ένιωσα να γδέρνει τον λαιμό μου. Ο Χρήστος σταμάτησε και με άρπαξε άτσαλα στην αγκαλιά του προτού σωριαστώ στο πάτωμα. Κάτι υγρό και ζεστό κατηφόριζε από τη μύτη μου προς το στόμα και το σαγόνι, καταλήγοντας πάνω στο ολόλευκο νυφικό μου, που πότισε από το ζεστό αίμα. Ήταν σαν εκείνους τους λεκέδες στα ρούχα μου από τα κεράσια που έτρωγα όταν ήμουν μικρή, αλλά πιο κόκκινοι. Τα μάτια μου έκλεισαν καθώς αφηνόμουν στα χέρια του Χρήστου, και μόνο τότε ο πόνος μαλάκωσε κι έδωσε αργά τη θέση του σε κάτι που με γαλήνεψε, σαν να με ταξίδευε στον αέρα.

Δεν έβλεπα τίποτα και, σαν σε όνειρο, αισθάνθηκα πως ήμουν ξαπλωμένη κάτω από τα ανθισμένα δέντρα, με το αεράκι της άνοιξης να μου χαϊδεύει απαλά το πρόσωπο. Το μόνο που άκουγα, θαρρείς κι ερχόταν από πολύ μακριά, ήταν η φωνή του πατέρα μου, σαν θρόισμα ανάμεσα στα φύλλα.

«Εδώ είμαι, κορίτσι μου... Όλα θα πάνε καλά».